

Schmitsek Szilvia

Második esély Európában – az E2C

ELŐZMÉNYEK

A korai iskolaelhagyás megelőzésének kérdése 1995 óta állandó prioritás az EU-ban. Első lépésként 1997 és 2000 között az akkori EU₁₃ tagállamának 17 intézménye részvételével „Második esély iskolái” címmel kiemelt projekt indult. Ezt követően pedig, mind az „Okta-tás és képzés 2010”, mind az „Oktatás és képzés 2020” stratégiai együttműködések öt-öt benchmarkjának egyike a korai iskolaelhagyók arányának mérséklése.

A kiemelt projekt tapasztalataira építve 1999-ben a hollandiai Heerlenben független nonprofit szervezetként megalakult az E2C – *European Association of Cities, Institutions and Second Chance Schools* – Városok, Intézmények és a Második Esély Iskolái Európai Szövetsége. 1998-ban még a projekt keretében, az E2C létrejötté óta, pedig a szövetség szervezésében minden évben más-más országban találkoznak a szervezet tagjai. Az E2C-nek jelenleg megközelítőleg negyven tagszervezete van 11 országból, amelyek: Dánia, Franciaország, Írország, Hollandia, Lengyelország, Spanyolország, Svédország, Görögország, Magyarország, Németország és Szlovénia.

Az E2C különböző kritériumokat határozott meg, amelyek alapján egyértelműen eldönthető, hogy egy iskolát mikor nevezhetünk „második esély”-nek. Az alábbiakban ezekből említek néhányat.

A „MÁSODIK ESÉLY ISKOLA” PROGRAM ALAPELVEI

- Az ilyen iskola külön erre a célra szánt erőforrással rendelkezik a helyszínt és a személyzetet illetően is.
- A pedagógiai eljárásokat a sokoldalúság és az innováció jellemzi, továbbá az, hogy rugalmasak és egyénre szabottak.
- Az informatikai eszközöknek nagy jelentőséget tulajdonítanak az oktatás folyamatában.
- Az elméleti és gyakorlati oktatás váltakozása a rendszer központi alkotó eleme és célja, hogy a szakmai és szociális kompetenciák elsajátításának kiemelt szerepe legyen.
- Fontosnak tartják a fiatalok szakmai projektjének segítését és támogatását, a személyre szabott pedagógiai megközelítést.
- Az alkalmazott pedagógiai eljárások célja, hogy a tanulók behozzák lemaradásukat anyanyelvből, idegen nyelvből, matematikából és informatikából.

- A szociális kompetenciák fejlesztését és az alapvető szakmai fogások elsajátítását is előtérbe helyezik a munka világába való szociális beilleszkedés érdekében.
- A fiatalok számára fontos a tanulás megtanulása egy bizonyos tudás, bizonyos kompetenciák és egy olyan szakképesítés megszerzése érdekében, amelyre kudarcaik és tanulmányaik megszakítása miatt nem volt lehetőségük. A „megtanulni tanulni” készségének kialakítása kulcsfontosságú a tanuló további karrierje szempontjából.
- Ezekben az iskolákban is fontos, hogy a diákok az iskolai szabályokat, köztötségeket és kötelezettségeket tiszteletben tartásák, másokat és saját magukat tiszteljék, megismerjék a közösséghez tartozás érzését, s akár egy projekt mellett el tudjanak köteleződni, valamint elfogadják az irányítást.
- A tanulók teljesítményét kompetencia-portfólió alkalmazásával értékelik, amely segítségével a tanulók is aktív részesévé válnak ennek a folyamatnak.

Az itt végzett munka tehát összetett, és az oktatási, szakmai, valamint szociális jellegű problémák keresztezésében helyezkedik el. Ebben a folyamatban a személyre szabott és folyamatos segítségnyújtás, támogatás kiemelten fontos szerepet tölt be, mivel így a tanulók számára lehetővé válik, hogy (újra) értelmét lássák a jövőnek, valamint a különböző jellegű nehézségekkel szembe tudjanak nézni egy sikeres szakmai beilleszkedés érdekében.

JÓ GYAKORLAT DÁNIÁBÓL

Egy dániai második esély program jól illusztrálja ennek az innovatív pedagógiai rendszernek a működését.

Az E2C-hoz 2007-ben kapcsolódott az a második esély program, amelyet a Koppenhágai Ifjúsági Iskola és a Koppenhágai Ifjúsági Tanácsadó Centrum indított el a lemorzsolódó középiskolai diákok képzésére, hogy megadják a fiataloknak a második esélyt az iskolai és társadalmi integrációjuk elősegítéséhez. Erre azért volt szükség, mert Koppenhágában az iskolarendszertől lemorzsolódó fiatalok száma elérte a 196-ot. A Koppenhágai Ifjúsági Iskola dolgozói kitaláltak egy olyan programot, amely tulajdonképpen a hagyományos iskolarendszer kiegészítőjeként új oktatási tartalmakkal és módszerekkel segíthet ezeknek a fiataloknak visszatalálni az ismeretsajátítás számukra addig riasztónak tűnő világába. Ezt a programot (*The 8+9 th Grade*) a „8–9. évfolyam”-nak hívják, ahova két évig járnak a fiatalok, ami azt jelenti, hogy a dán iskolarendszernek megfelelő 8–9. évfolyamot tudják befejezni, ami után visszamehetnek bármelyik középiskola 10. osztályába vagy esetleg a munka világába.

2007-ben a programot 16 tanulóval kezdték, a múlt évben 30-ra emelkedett a diákok száma, s emiatt még 4 új tanárt kellett alkalmazni. Az itt tanító tanárok azt tekintik küldetésüknek, hogy nem a gyerek alkalmazkodik hozzájuk, hanem nekik kell alkalmazkodni a gyermek igényeihez. A program célcsoportja azok a hátrányos helyzetű tanulók, akik 14–17 évesek, s folyamatos hiányzásuk miatt lemorzsolódtak az iskolából. Az is egy jellemző vonás, hogy ezeknek a tanulóknak a szülei nem működnek együtt az iskolával. A felvételt különböző kritériumokhoz kötik, amelyek elvárásokat támasztanak a tanulóval és a szülővel szemben is. Ezeket az elvárásokat egy szer-

ződésben írják le, amit a tanulónak is jóvá kell hagyni, s elfogadni. A tanulóknak ebben a képzési formában lehetőségük nyílik anyanyelvi, idegen nyelvi és matematikai tudásuk gyarapítására és szociális kompetenciáik fejlesztésére.

A programban megjelenő személyre szabott pedagógiai gyakorlat és a kis osztálylétszám lehetővé teszi, hogy az eddig tanulási kudarcokkal küzdő fiatalok behozzák lemaradásait. Értem ezalatt azt, hogy lehetőségük adódik a különböző tantárgyak és a szociális kompetenciák terén megmutatkozó hátrányok leküzdésére.

Minden egyes diáknak van saját egyéni nevelési terve, amelyben az ott szereplő oktatóval és tanácsadóval kapcsolatos tartalmakat teljesen az adott fiatal igényei határozzák meg, tehát a tervet ahhoz szabják. Tulajdonképpen ez egy olyan pedagógiai folyamat alapját képezi, amelynek célja az autonómia kialakítása.

Fontos ez azért, mert a „második esély iskolák” által befogadott fiatalok helyzetét azon felül, hogy nem rendelkeznek semmilyen képesítéssel és képzettséggel, az alábbiak jellemzik:

- tanulási kudarcokkal és megszakításokkal jellemzett iskolai tapasztalat,
- a képzési lehetőségek és szakmai ágazatok ismeretének hiánya,
- egy olyan hálózatnak a hiánya, amely esetleg kapcsolatot teremthetne a munkahelyekkel és a képzési lehetőségekkel,
- a feleslegesség és értéktelenség érzése, valamint a saját képességekben való hit hiánya.

A befogadott fiatalok azonban szeretnék a társadalomba beilleszkedni, és tudatában vannak annak, hogy nem rendelkeznek a stabil munkavállaláshoz szükséges ismeretekkel. Tekintettel a célközönség képzettségi szintjére, az „iskola” kifejezés azt hivatott kifejezni, hogy egyfajta megkésett alapképzésről van szó, amely elengedhetetlen a továbbtanuláshoz vagy a munkavállaláshoz.

A program hatására csökkent a tanulók iskolai hiányzásának arányszáma, megnőtt az önbizalmuk, s 90 százalékuk sikeresen visszatért az iskolarendszerbe.

A Koppenhágai Ifjúsági Iskola azonban gondolt azokra is, akik már idősebbek, 15 és 21 év közötti fiatalok, akik már rég elvesztették a kapcsolatot az iskolarendszerrel korábban elszenvedett iskolai kudarcuk miatt. Ezeknek a fiataloknak egy egyéves „Új Ösvények” (New Pathways) programot biztosítanak, ahol elsősorban a szociális és személyes kompetenciákat fejlesztik, s ezek segítségével próbálják őket integrálni a munka vagy az iskola (ezen elsősorban felnőttképzést értenek) világába.

A program órarendje is egyértelműen mutatja, hogy itt elsősorban nem az ismeretelsajátítás áll a középpontban, hanem a szociális kompetenciák fejlesztése:

- Reggel gyülekező, közben reggeli, amelyet beszélgető kör követ.
- Napközben workshopok és egyéni iskolai munka váltogatják egymást.
- A „tantárgyak”: kick-box, jóga, múzeumlátogatás, filmnézés, olvasás a könyvtárban, vendégtanárok órái (pl. a szakszervezettől egy munkatárs beszél a részmunkaidős foglalkoztatásról), egyéb sporttevékenységek,
- A nap 9.00–14.00-ig tart, s közben van egy félórás ebédszünet.

Ennek a kezdeményezésnek a hatékonyságát is számadatok támasztják alá, ugyanis az itt végzett 80 tanulóból 54 ment a szakiskolai és felnőttképzés különböző formáiba, 14 megtalálta helyét a munka világában, a többiek pedig lemorzsolódtak.

A koppenhágai modell jó példa arra, hogy az igencsak nagyszámú lemorzsolódó tanulókat miként lehet segíteni iskolai és társadalmi integrációjukban. Az általuk választott stratégia azért is tekinthető hatékonynak, mert differenciálták a lemorzsolódó diákokat abból a szempontból, hogy ki milyen mértékben távolodott el az iskola világától.

Ez a „második esély” program, tehát az úgynevezett aktív pedagógia módszerei alapján működik, minek értelmében a tanulók minden egyes fázisban és minden lehetséges alkalommal saját maguk fedezik fel az ismereteket, és felelősséget vállalnak saját tanulásuk iránt. Az iskolában továbbá hangsúlyt helyeznek a tanulók gondolkodtatására, állásfoglalásra és önmaguk elkötelezésére készítetik.

A „második esély iskola” a felvételtől számítva minden egyes képzési szakaszban szerződéses pedagógiára alapozza tevékenységét annak érdekében, hogy a tanulókat elkötelezze, és felelősségvállalásra ösztönözze saját tanulásuk iránt.

Végül a tanulást és értékelést illetően elmondható, hogy ezek sikerorientált pedagógián alapszanak a hatékonyság érzésének megerősítése érdekében. Bármilyen kis sikerről legyen is szó, az minden esetben bátorítást és pozitív értékelést von maga után. Az értékelés nem szankció, hanem a diák számára lehetővé teszi az egyes képzési szakaszokban elért fejlődés mérését. A képzés végén kiállított bizonyítvány pedig a megszerzett ismereteket és kompetenciákat tanúsítja, melyek egyénenként változhatnak.

A koppenhágai program alapvető célja, hogy az ott tanuló diákok le tudják tenni azokat a vizsgáikat, melyek hozzásegítik őket ahhoz, hogy folytathassák további tanulmányaikat, vagy ki tudjanak lépni a munka világába. A statisztikai adatok azt támasztják alá, hogy az általuk kitűzött célt meg tudták sikeresen valósítani, ugyanis (amint azt már fent is említettem), ebben az iskolában az oda jelentkezett tanulók több, mint 90 százaléka a program befejezése után vagy az oktatási rendszerben vagy a munka világában találta meg a helyét.

Az egyik diákjuk, a 16 éves Louise is arról számolt be, hogy sikeresen fejezte be tanulmányait a „8+9th Grade” program segítségével, s most a 10. évfolyamon tanulhat. Ezt köszönheti a második esély programnak, ahol több figyelmet szenteltek neki a tanárok, s örültek annak, hogy bement hozzájuk az iskolába, mindez természetesen jó hatással volt személyiségére és teljesítményére is egyaránt.

Őt idézném: „Már sokkal inkább fontosnak tartom azt a tényt, hogy tanultnak lenni a mai társadalomban nélkülözhetetlen. Recepciós szeretnék lenni, ezért tisztában vagyok azzal, hogy a tantárgyakból nyújtott teljesítményemen és az angol tudásomon is még szükséges javítani... Amikor elkezdtem ezt a „8+9th Grade” programot, egy csendes lány voltam. De most teljesen más a helyzet, vagyis úgy is lehetne mondani, hogy visszanyertem az önbizalmamat.”

Ezek a szavak egyértelműen bizonyítják ennek a személyre szabott pedagógiai programnak a hatékonyságát. Jó lenne, ha ez a megközelítés a közoktatás egészét jellemezné. Ugyanis azt gondolom, hogy minden diáknak szüksége lenne arra, hogy érezze, ő fontos annak az adott iskolának, aminek tagja.

MAGYARORSZÁG KÉPVISELETE AZ E2C-BEN

Magyarországot elsőként a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (FSZK) és *Bognár Mária*, a Dobbantó program szakmai vezetője képviselte az E2C-ben, ugyanis 2008 februárjában vált a közalapítvány a szervezet tagjává. Azóta sok rendezvényen vettünk részt.

Az első volt a 2009 augusztusában Matosinhosban (Portugália) megrendezett Youth Summit (Ifjúsági Csúcstalálkozó), ahol a szervezet tagjai, a döntéshozók, az iskolák diákjai és pedagógusai találkozhattak. Ezen a találkozón a diákok és a pedagógusok számára 5 napon keresztül rengeteg érdekes műhelyprogram kínálkozott. A diákok a következők közül választhattak:

- manga rajzolás,
- street art,
- filmkészítés,
- zene és dj műhely,
- drogprevenció,
- tánc (break, hip-hop, akrobatikus rock and roll),
- színjátás és bohóckodás,
- sminkelés a mindennapokban és a színpadon,
- fényszekrényes fényképezés,
- az öltözködés/testbeszéd rejtett tartalmai és társas készségeket fejlesztő játékok.

A tanárok műhelyein mindazon témákat jártuk körbe, amelyek segíthetik a második esély iskolák mindennapjaiban felmerülő problémák és kihívások megértését és megoldását.

Ezek az alábbiak voltak:

- drogprevenció (példák a portugál és az európai gyakorlatból);
- „Művészettel a társadalmi megbélyegzés ellen” (sikerélmény nyújtása a művészetek segítségével);
- „Az informális oktatás szakmai és társadalmi elismertsége Portugáliában és Európa egyéb országaiban” (beszélgetés az oktatási minisztérium és a városi önkormányzat oktatási osztályának képviselőivel erről a témáról és a második esély iskolák oktatási rendszerben betöltött szerepéről);
- „Színház mint oktatás” (drámaterápia).

Az utolsó napon a délelőtti zárókonferencia után az összes diák és tréner lázasan készült az esti fesztiválra. A fesztivál helyszínéül az óceánpart egyik, turisták és helyi lakosok által kedvelt sétányát választották, ahol egy óriási színpadot állítottak fel (profi fény- és hangtechnikával).

Este 8 órakor a fergeteges showműsor elkezdődött. A találkozó összes diákja sztárrá változhatott azon az estén. A tréneeknek köszönhetően látványelemekkel és nyaktörő mozdulatokkal teli táncbemutatókat láthattunk. Akik kevésbé voltak tehetséges táncosok,

ők bohócként játszottak el két rövid pantomim jelenetet. Ezután következtek a helyi rap együttesek (a vendéglátó iskola tanulói) táncosokkal, fényekkel, elképesztő lendülettel. A járókelők szájtátva, csodálattal nézték ezeket a fiatalokat, akik közül néhányan még soha nem kaptak ekkora elismerést teljesítményükért. Több mint ezer ember – minden korosztályból és társadalmi rétegből – tapsolt a műsor végén, s minden résztvevő önfeledten táncolt a színpadon. Elképesztő volt.

A második Youth Summit Kolmardenben (Svédország) volt, ami abból a szempontból is említésre méltó, hogy az FSZK-n kívül három magyarországi Dobbantó iskola (Than Károly Gimnázium és Szakiskola, Esély Kövessi Szakiskola Budapestről és a Martin János Szakiskola Miskolcraól) is részt vett a programon. Ez a három iskola 2009 és 2010 folyamán csatlakozott az E2C-hoz. A találkozó színhelyéül egy vadasparkot választottak a szervezők, ami tele volt kihívásokkal, s ezáltal a résztvevők megismerhették a svéd flórát és faunát.

A Dobbantó program kezdetektől fogva sokat tanult az E2C-től, ugyanis a tagságnak köszönhetően a program munkatársai fel tudták venni a kapcsolatot külföldi partnerszervezetekkel, meglátogathattak második esély iskolákat Dániában, Németországban és Hollandiában is. Ennek eredményeként az ezekben az országokban jól bevált módszerek és jó gyakorlatok megjelennek a Dobbantó pedagógiai rendszerben is.

A kapcsolattartás az E2C-val és a tagintézményekkel folyamatos, ugyanis tanártalálkozók és vezetőségi ülések az év folyamán többször is vannak. Ezekon Magyarországot és a többi közép-kelet európai országot Bognár Mária képviseli választott tagként a hét főből álló Vezetői Tanácsban.

A 2009-es évben az egyik ilyen találkozó házigazdája mi voltunk, ahol egy kétnapos műhely keretében a résztvevőkkel azon gondolkodtunk, hogyan lehetne módszertanilag frissíteni a második esély iskolák pedagógiai gyakorlatát, s milyen szerepstruktúrát követel a pedagógustól egy ilyen iskola, valamint hogyan lehetne még eredményesebbé tenni a tanulás-tanítás folyamatát.

2010 decemberében ellátogatott a Dobbantó programhoz két pedagógus (akik régóta az E2C Vezetői Tanácsának tagjai) egy németországi második esély iskolából (Weiterbildungskolleg Mönchengladbach – Mönchengladbach), hogy jobban megismerhessék a Dobbantó pedagógiai rendszer működését. A vendégeket elvittük az Esély Kövessi Erzsébet Szakiskolába, ahol betekintést nyerhettek az iskola egészének és a Dobbantó osztálynak a mindennapjaiba.

A Dobbantó iskolákon (Than Károly Gimnázium és Szakiskola, Esély Kövessi Szakiskola Budapestről és a Martin János Szakiskola Miskolcraól) és az FSZK-n kívül a budapesti Belvárosi Tanoda Alapítvány is tagja az E2C-nek. Tulajdonképpen a Magyarországot képviselő iskolák közül csak a Belvárosi Tanoda tekinthető az európai értelemben vett második esély iskolának, ugyanis a Dobbantó iskolákban elsősorban második esély osztályokról beszélhetünk, mert az iskola profilja az „első esély”-t (hagyományos szakiskolai és középiskolai képzés) megadó képzési formákat is biztosít.

Hazánkban a dánhoz hasonló második esély program még nem létezik, az ehhez a koncepcióhoz szükséges intézmény kiépítése sajnos még várat magára. Pedig fontos lenne

mielőbb ennek a lépésnek a megtétele, hogy a lemorzsolódás csökkentésére az eddig jól bevált megoldások mellett elindulhasson egy átfogóbb országos méretű második esély stratégia a megfelelő infrastrukturális háttérrel.

IRODALOM

EDITH CRESSON – DOMINIQUE DUJARDIN – OLIVIER JOSPIN: *Második Esély Iskolák*

LAJLA JOHANSEN – KIM BRYNAA: Combating Early School Leaving: „You Become an Idiot Not Doing Anything”. In *Second Chance Schools : facts & figures*, E2C-Europe Annual Survey 2009

SCHMITSEK SZILVIA: If you miss it you miss out. In *Annual Survey 2010*, E2C Europe

SCHMITSEK SZILVIA: Különböző kultúrák találkozása valahol Európában. In *Hírlevél 2009/III.*